

 BIJLAGE A

1. ZORG EN ECONOMIE IN WEST-BRABANT: AFBAKENING, SPELERS EN OMVANG

1. Afbakening en segmentering van het begrip zorg en economie

Bij het begrip zorg denken we in eerste instantie aan bedrijven en instellingen die direct actief zijn in de gezondheidszorg en welzijnszorg:

- binnen de gezondheidszorg vallen bedrijven en instellingen die zich bezig houden met de medische zorg ('cure'), zoals ziekenhuizen, medische praktijken, de huisarts, tandarts, maar ook ondersteunende activiteiten zoals laboratoria;
- welzijnszorg ('care') heeft betrekking op bedrijven en instellingen als verpleeg- en verzorgingshuizen, dagverblijven, thuiszorg, maatschappelijke dienstverlening, maar ook bijvoorbeeld samenwerking van organen op gebied van welzijnszorg.

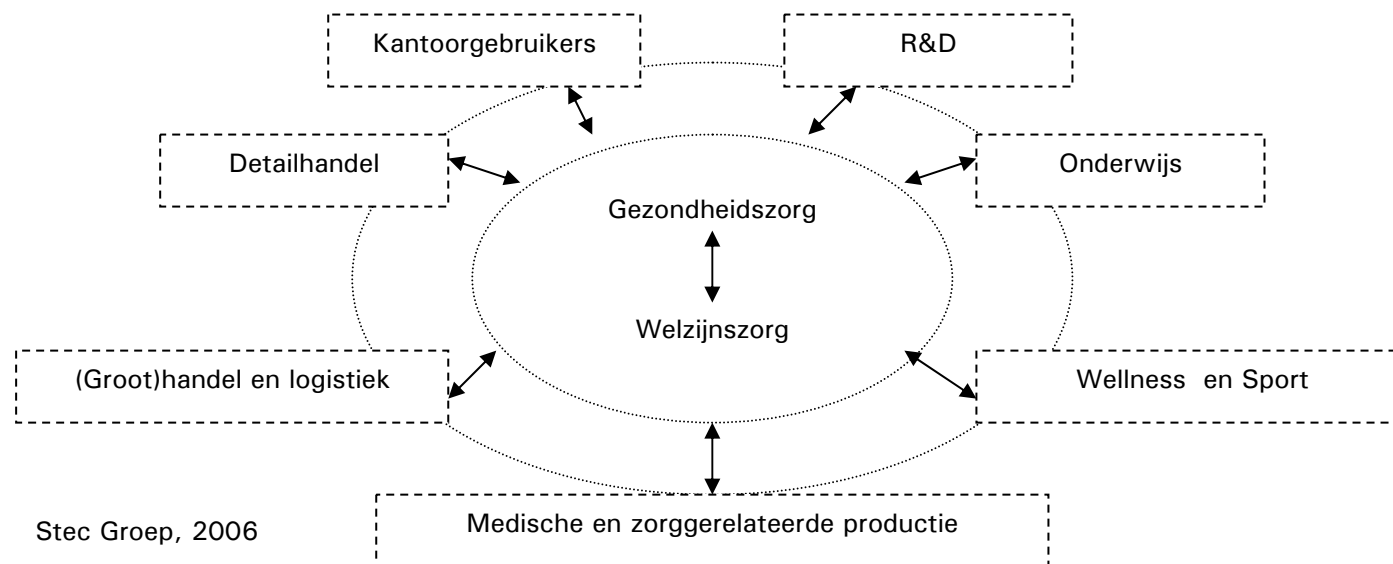
Achter en naast deze zorg schuilt echter een grote economische sector met tal van deelsectoren (zoals: life sciences, health, medische technologie, farmacie) en segmenten. Hieronder noemen we een aantal belangrijke spelers bij zorgeconomie.

Belangrijkste spelers bij zorg en economie

Intramurale zorg

Intramurale zorg staat voor zorg die dag- en nachtbegeleiding biedt voor patiënten. Het gaat om zowel gezondheidszorg, huisvesting als hulpverlening en begeleiding. Instellingen die in deze categorie vallen zijn ziekenhuizen en bijvoorbeeld instellingen voor geestelijke gezondheidszorg. Dit segment binnen de zorgeconomie is een van de grootste werkgevers in West-Brabant (12 zorginstellingen, ruim 8.700 arbeidsplaatsen). Grote werkgevers zijn het Amphia ziekenhuis in Breda (circa 3.900 arbeidsplaatsen), het Franciscus ziekenhuis in Roosendaal (1.400 arbeidsplaatsen) en het Lievensberg ziekenhuis in Bergen op Zoom (1.350 arbeidsplaatsen). Sterk regionaal verzorgend voor West-Brabant. Stuwend voor wat betreft specialisaties met een bovenregionale uitstraling.

Figuur 1: belangrijkste spelers in de zorg economie

Medische praktijken, semi-murale zorg, tandheelkundige praktijken

Semi-murale zorg heeft betrekking op relatief korte behandelingen, zoals in een dagkliniek. Het gaat hier bijvoorbeeld om huisartsenpraktijken en tandartspraktijken, arbo-artsen en bloedbanken. Deze activiteiten zijn overwegend lokaal en regionaal verzorgend van aard in West-Brabant. Dit segment bestaat uit veelal kleine bedrijven en instellingen en is in West-Brabant goed voor in totaal 6.065 arbeidsplaatsen. Grote spelers zijn onder meer GGZ Westelijke Noord-Brabant in Halsteren (860 arbeidsplaatsen), SHL in Etten-Leur (400 arbeidsplaatsen) en GGD West-Brabant in Breda (200 arbeidsplaatsen)

Welzijnszorg

Dit segment binnen de zorg economie wordt ook wel aangeduid als "care" en omvat een breed scala aan verzorgende instellingen als thuiszorginstellingen, verpleegcentra, jongerenwerk, etc. In totaal biedt de welzijnszorg in West-Brabant werk aan 23.170 personen en is daarmee de grootste werkgever binnen de

zorgeconomie in de regio. Grote werkgevers zijn onder meer Thuiszorg West-Brabant in Roosendaal (1.500 arbeidsplaatsen), Stichting Thuiszorg Breda (1.300 arbeidsplaatsen) en Regionaal Kruiswerk in Oosterhout (700 arbeidsplaatsen). Ook deze sector is sterk lokaal en regionaal verzorgend.

Medische en zorggerelateerde productie

Het gaat hier om bedrijven en instellingen die zich bezig houden met de productie van zorggerelateerde goederen. Hieronder vallen een breed scala aan bedrijven die actief zijn op het gebied van bijvoorbeeld tandtechniek, orthopedische hulpmiddelen, steriel verpakkingsmateriaal, de productie van rolstoelen, etc. Het segment medische en zorggerelateerde productie in West-Brabant biedt werkgelegenheid aan 735 personen. Over het algemeen betreft het hier kleine en middelgrote bedrijven. Voorbeelden hiervan zijn: Vishay in Breda, (semi-conductors, 76 arbeidsplaatsen), Sensus in Roosendaal (dieetvoeding, 75 arbeidsplaatsen) en Skalar Analytical in Breda (analysesystemen voor onder meer gezondheidszorg, 74 arbeidsplaatsen) .

Groothandel en logistiek in medische en zorggerelateerde goederen

Bedrijven in dit segment houden zich bezig met de handel en transport van medische en farmaceutische producten. Het gaat hierbij om een breed scala aan producten variërend van geneesmiddelen tot medische apparaten. De medische en zorggerelateerde groothandel in West-Brabant biedt werkgelegenheid aan circa 1.375 mensen. Grote werkgevers in dit segment zijn Amgen in Breda (310 arbeidsplaatsen), Centrafarm in Etten-Leur (170 arbeidsplaatsen)¹. Daarnaast zijn er in West-Brabant circa 20 middelgrote bedrijven (20 tot 70 arbeidsplaatsen) in dit segment gevestigd.

Detailhandel in medische of zorggerelateerde goederen

Bij de detailhandel in medische of zorggerelateerde goederen gaat het om een breed scala aan detaillisten variërend van apotheken tot opticiens en audiciens. In totaal werken er in West-Brabant circa 1.100 personen in dit segment. Het gaat hier vooral om kleine bedrijfjes tot circa 10 arbeidsplaatsen, sterk lokaal en regionaal verzorgend van aard.

¹ De vestiging van Abbott is in de statistieken niet geregistreerd in deze bedrijfstak maar behoort hier wel degelijk toe.

Research en development, medisch en farmaceutisch

Het gaat hier om het geheel aan (onafhankelijke) kennisinstellingen: (top)universiteiten, onderzoeksinstituten en –scholen, instellingen als TNO, academische ziekenhuizen en ondernemingen met een sterk fundamentele R&D-inslag. Deze zijn stuwend voor West-Brabant (indien hier gevestigd) omdat hun marktoriëntatie vrijwel altijd groter is dan de eigen regio. Dit segment in West-Brabant is relatief klein en omvat 14 bedrijven en 357 arbeidsplaatsen. Grote bedrijven in dit segment zijn Analytico in Breda (237 arbeidsplaatsen) en RPS (54 arbeidsplaatsen).

Medische en zorggerelateerde kantoorgebruikers

Deze groep betreft tal van leveranciers die aan de zorg economie leveren en hier in meer of mindere mate een specialisatie van gemaakt hebben: octrooigemachtigden, groothandel in farmacie, vastgoedbeleggers en –ontwikkelaars met zorgproducten, consultants in zorg economie en dedicated trainingsinstituten, advocatenkantoren en banken. Indirect stuwend voor zover zij leveren aan stuwende bedrijven. De omvang van dit segment in West-Brabant is lastig in te schatten, omdat deze activiteiten niet direct een zorglabel dragen maar vallen binnen de algemene categorie zakelijke en financiële diensten.

Opleidingen binnen de gezondheidszorg

Het gaat in dit segment om een breed scala aan onderwijsinstellingen en opleidingsinstituten die zich bezig houden met zorggerelateerde opleidingen. Voorbeelden hiervan zijn MBO-, HBO-instellingen, ROC, ziekenhuizen, etc. Stuwend voor West-Brabant wanneer deze onderwijsinstellingen studenten aantrekken van buiten de eigen regio of diensten leveren aan bedrijven en instellingen buiten West-Brabant. De omvang van dit segment in West-Brabant is lastig in te schatten, omdat deze activiteiten niet direct een zorglabel dragen maar vallen binnen de algemene categorie onderwijs diensten.

Wellness en sport

Onder wellness en sport worden bedrijven en instellingen verstaan die zich bezig houden met schoonheid, gezondheid en persoonlijke verzorging. Denk bijvoorbeeld aan sauna's, diëtisten, fitness, schoonheidssalons, rustoorden, privé-klinieken en paramedische organisaties. Het betreft een belangrijke groei markt in Nederland. Deze bedrijven zijn stuwend voor West-Brabant wanneer dit soort voorzieningen mensen van buiten de eigen regio aantrekken. In totaal werken er op dit moment een kleine 3.000 personen in de

wellness en sportbranche in West-Brabant. Veelal gaat het om kleine bedrijven en instellingen tot 15 arbeidsplaatsen.

In de volgende paragraaf wordt dieper ingegaan op de economische betekenis van deze verschillende deelsegmenten binnen de zorgeconomie.

2. Economische betekenis van zorg economie in West-Brabant

De gezondheids- en welzijnszorg is goed voor bijna 15% van de West-Brabantse werkgelegenheid

De gezondheids- en welzijnszorg in West-Brabant² geeft werkgelegenheid aan ruim 38.000 personen. Circa 15% van de totale regionale werkgelegenheid heeft daarmee een directe relatie met de zorgsector (gezondheids- en welzijnszorg). De zorgsector is daarmee de op één na grootste werkgever in West-Brabant. Dit aandeel in West-Brabant ligt daarmee op het niveau van het Nederlandse gemiddelde.

Tabel 1: arbeidsplaatsen naar sector in West-Brabant (2005)

Sector	West-Brabant				Nederland	
	Arbeidsplaatsen	Aandeel %	Ontwikkeling 2000-2005 (%)	Ontwikkeling 2000 – 2005 (absoluut)	Aandeel %	Ontwikkeling 2000-2005 (%)
Landbouw	11.700	4,5	-11,5	- 1.520	3,5	-15,9
Industrie	43.920	17,0	-12,0	-6.000	12,7	-11,9
Bouwnijverheid	15.170	5,9	-11,8	-2.020	6,3	-3,6
Detailhandel	30.120	11,6	-1,1	-340	11,5	2,4
Groothandel	17.780	6,9	-4,8	-900	6,5	-3,0
Horeca	10.280	4,0	-3,4	-360	4,1	2,9
Transport en communicatie	15.100	5,8	-6,1	-980	6,4	0,1
Financiële instellingen	4.920	1,9	-19,1	-1.160	3,3	-7,4
Zakelijke diensten	30.720	11,9	1,0	310	14,3	8,0
Openbaar bestuur & overheid	15.500	6,0	5,5	800	5,9	6,7
Onderwijs	15.030	5,8	16,8	2.160	6,4	11,5
Gezondheids- en welzijnszorg	38.170	14,7	21,4	6.730	14,7	19,0
Overige diensten	10.620	4,1	9,0	880	4,5	13,1
Totaal	259.030	100,0	-0,9	-2.390	100,0	2,3

Bron: SES West-Brabant

² Met West-Brabant wordt hier het kamergebied West-Brabant bedoeld, zie figuur 1.

Werkgelegenheid in de gezondheids- en welzijnszorg in West-Brabant groeit sterk, iets sneller zelfs dan Nederland als geheel

In de periode 2000-2005 heeft de werkgelegenheid van de West-Brabantse zorgsector een zeer sterke groei doorgemaakt. In deze periode nam de totale werkgelegenheid in deze sector toe met 21,4%, terwijl de totale werkgelegenheid in West-Brabant in diezelfde periode met bijna 1% afnam. De gezondheids- en welzijnszorg is daarmee de belangrijkste groeisector in West-Brabant. De groei in de zorgsector in West-Brabant lag iets hoger dan het Nederlandse gemiddelde. In de periode 2000-2005 nam de werkgelegenheid in de zorg in geheel Nederland namelijk met 19% toe.

Ook voor de komende jaren wordt een verdere groei van de werkgelegenheid in de zorgsector verwacht. Belangrijke drijvende kracht achter deze groei is de sterk toenemende vergrijzing van de bevolking in West-Brabant (en overig Nederland). In hoofdstuk 2 van deze bijlage (Trends) gaan we hier nader op in.

Figuur 1: Kamergebied West-Brabant

Paradox: groeiende zorgvraag kan ook een krimp van zorgsectoren in uw regio tot gevolg hebben.

Hoewel iedereen het er over eens is dat het economisch belang van de zorgsectoren de komende decennia verder zal toenemen, kan de groeiende zorgvraag eveneens leiden tot een krimp van bepaalde zorgsectoren in uw regio. Toenemende concurrentie in de zorg leidt tot schaalvergroting in de vorm van fusies, overnames en reorganisaties bij zorgaanbieders, -verzekeraars en andere zorgpartijen. In toenemende mate kiezen deze zorgpartijen ervoor hun activiteiten te concentreren op één of enkele centrale plaatsen in hun marktgebied. Dit betekent nieuwe kansen voor steden en regio's die deze (grote) zorgpartijen aan zich weet te binden. Tegelijkertijd is het een bedreiging voor steden en regio's die als gevolg van deze reorganisaties (soms forse) werkgelegenheid verliezen.

Nog eens circa 4% tot 6% van de West-Brabantse werkgelegenheid is gelieerd aan zorg economie

Bovenstaande cijfers hebben betrekking op de werkgelegenheid die direct verbonden is aan gezondheids- en welzijnszorg. De zorg economie is echter breder dan de gezondheids- en welzijnszorg, zo is geconstateerd in hoofdstuk 1. Het omvat ook economische activiteiten zoals medische technologie, life sciences, zorgverzekeraars, ICT, woningbouw et cetera, die in de reguliere statistieken aan andere sectoren worden toegerekend. Het is daarom lastig om een nauwkeurig beeld te vormen van de omvang van de werkgelegenheid die direct of indirect aan de zorggerelateerd is.

Tabel 2 geeft een beeld van de economische betekenis van de zorg economie in West-Brabant voor zover in statistieken te vangen. In totaal gaat het hier voor West-Brabant om 44.480 arbeidsplaatsen. Afgezien van de ruim 38.000 arbeidsplaatsen in de gezondheids- en welzijnszorg zijn zorggerelateerde sectoren in West-Brabant nog eens goed voor circa 6.000 arbeidsplaatsen. Het gaat hier om circa 2,5% van de totale regionale werkgelegenheid. Het belang van zorg economie in West-Brabant is in feite nog groter, aangezien de relatie van de zorgsector met andere economische activiteiten als onderwijs (zorgopleidingen), zakelijke en financiële diensten (zorgverzekeraars, adviesbureaus, gespecialiseerde dienstverleners), bouw (woningcorporaties, woonzorg), toerisme (zorg- en seniorentoerisme) lastig in statistieken te vangen is. Ook genereert de zorgsector veel indirecte werkgelegenheid bij toeleveranciers zoals schoonmaak, catering, beveiliging, et cetera. De totale West-Brabantse werkgelegenheid die direct of indirect aan de zorgsector is gerelateerd schatten we daarom op 10.000 tot 15.000 arbeidsplaatsen, ofwel 4% tot 6% van de totale werkgelegenheid in West-Brabant.

De zorg economie is daarmee goed voor 19% tot 22% van de totale werkgelegenheid in West-Brabant.

Tabel 2: Economische betekenis zorg economie West-Brabant (2005)

	Werkgelegenheid	Aandeel	Groei 2000-2005
Intramurale zorg	8.724	19,6%	7,3%
Medische praktijken, semi murale zorg, tandheelkunde	6.065	13,6%	21,8%
Welzijnszorg	23.170	52,1%	27,9%
Research en Development, medisch, farmaceutisch	357	0,8%	52,6%
Medische en zorggerelateerde productie	735	1,7%	3,4%
Groothandel in medische en zorggerelateerde goederen	1.379	3,1%	27,3%
Detailhandel in medische en zorggerelateerde producten	1.091	2,5%	16,3%
Wellness en sport	2.959	6,7%	19,1%
Totaal zorg economie	44.480	100%	21,3%
Totaal West-Brabant	259.030		-0,9%

Bron: SES West-Brabant

Grote werkgevers in de zorg economie zijn vooral actief in de welzijns- en gezondheidszorg

De top 20 grootste werkgevers binnen de zorg economie van West-Brabant zijn sterk geconcentreerd in de sectoren, welzijns- en gezondheidszorg (intramurale zorg, en medische praktijken). Samen zijn deze bedrijven en instellingen (tabel 3) goed voor een werkgelegenheid van ruim 17.000 arbeidsplaatsen, circa 40% van de totale werkgelegenheid in de West-Brabantse zorgsector! De grote bedrijven en instellingen in deze segmenten zijn voornamelijk gevestigd in Breda, Roosendaal en Etten-Leur.

Tabel 3: grootste werkgevers in de zorg economie West-Brabant (2005)

Bedrijf/instelling	Plaats	Zorgsegment	Werkgelegenheid
Amphia Ziekenhuis	Breda	Intramurale zorg	> 2.500
Thuiszorg West-Brabant	Roosendaal	Welzijnszorg	1.000 – 1.500
Franciscus Ziekenhuis	Roosendaal	Intramurale zorg	1.000 – 1.500
Ziekenhuis Lievensberg	Bergen op Zoom	Intramurale zorg	1.000 – 1.500
Stichting Thuiszorg Breda	Breda	Welzijnszorg	1.000 – 1.500
Zorgcentrum Oranjehaave	Breda	Welzijnszorg	1.000 – 1.500
GGz Westelijk Noord-Brabant	Halsteren	Medische praktijken	500 – 1.000
Stichting regionaal Kruiswerk Mark en Maas	Oosterhout NB	Welzijnszorg	500 – 1.000
Stichting de Markenlanden, Thuiszorg	Zevenbergen	Welzijnszorg	500 – 1.000
St Savelanden, verpleeghuis	Bergen op Zoom	Welzijnszorg	500 – 1.000
Avoord Zorg en Wonen	Etten-Leur	Welzijnszorg	500 – 1.000
Zorgthuys	Bergen op Zoom	Welzijnszorg	500 – 1.000
Amphia Ziekenhuis	Oosterhout NB	Intramurale zorg	500 – 1.000
Verpleeghuis Weikendael	Roosendaal	Welzijnszorg	250 - 500
Circonflex verpleegtehuis	Zevenbergen	Welzijnszorg	250 - 500
Stichting GGz regio Breda	Etten-Leur	Intramurale zorg	250 - 500
Stichting Huisartsen Laboratorium	Etten-Leur	Medische praktijken	250 - 500
S&L Zorg	Roosendaal	Welzijnszorg	250 - 500

Bron: SES West-Brabant

Banenscheppend vermogen van de welzijnssector was de afgelopen jaren het grootst

Binnen de zorg economie laat de welzijnszorg veruit de grootste werkgelegenheidsgroei zien. In totaal kwamen er hier meer dan 5.000 banen bij (+ 27,9%). Op grote afstand volgen de gezondheidszorg (+ 1.084 banen), de intramurale zorg (+ 594 banen), wellness/sport (+ 475 banen) en de groothandel (+ 296 banen). Alle segmenten zijn in de betreffende periode gegroeid. Relatief gezien was de groei het grootst in de R&D (+ 52,6%). Ook de welzijnszorg (+ 27,9%), de groothandel (+ 27,3%) en de gezondheidszorg (+ 21,8%) zijn fors gegroeid. Minder spectaculair was de groei in de intramurale zorg (+ 7,3%) en vooral de zorggerelateerde industrie (+ 3,4%).

Tabel 4 geeft een overzicht van de economische betekenis van de verschillende segmenten die we binnen de zorg economie onderscheiden.

Tabel 4: samengevat: economische betekenis per deelsegment

Deelsegmenten zorg economie	Werkgelegenheid	Groei 2000-2005	Stuwend voor de economie	Relatie met kwaliteiten West-Brabant	Economische kansen voor West-Brabant
Gezondheidszorg	+++	+(+)	0	+	+
Welzijnszorg	++++	++	0	+	+
R&D	0	+++	++	0/+	0
Industrie (medisch/zorg)	0/+	0	++	+	0/+
Groothandel (medisch/zorg)	+	++	++	++(+)	++
Detailhandel (medisch/zorg)	+	++	0	+	+
Wellness en sport	+	++	0/+	++(+)	++
Onderwijs (medische/zorg/toerisme)	0	+	0/+	+(+)	+
Zakelijke diensten (medische/zorg)	0/+	+	+	+	+

Bron: Stec Groep, 2006

3. Geografische spreiding

Is er sprake van een zorgcluster?

Een cluster is een geografische concentratie van onderling verbonden ondernemingen, gespecialiseerde toeleveranciers, dienstverleners en verwante instellingen actief op een specifiek terrein, in een land of regio. De ondernemingen zijn verbonden door complementariteit van hun producten op de afzetmarkten die ze gemeenschappelijk hebben. Zonder diepgravend onderzoek te hebben gedaan, kan worden gesteld dat alles wat regionaal verzorgend is in de gezondheidszorg niet als een cluster kan worden beschouwd maar meer als een productieketen.

Sterke positie Breda

Breda neemt een belangrijke positie in binnen de West-Brabantse zorg economie. De gemeente is goed voor 30,9% van alle vestigingen en 39,2% van de werkgelegenheid. Grote werkgevers in de zorg economie in

Breda zijn onder meer het Amphia ziekenhuis (circa 3.900 arbeidsplaatsen) en een aantal grote zorginstellingen: Stichting Thuiszorg Breda (1.300 arbeidsplaatsen), Stichting Elizabeth (575 arbeidsplaatsen) en Zorgcentrum Oranjehaave (525 arbeidsplaatsen). Op nummer twee in West-Brabant volgt Roosendaal met respectievelijk 14,2% en 17,0% en Bergen op Zoom staat op de derde plaats (13,2% en 15,9%).

Tabel 5: Vestigingen en werkgelegenheid in de zorg economie West-Brabant naar gemeente (2005)

Gemeente	Vestigingen		Werkgelegenheid	
	Aantal	Aandeel (%)	Aantal	Aandeel (%)
Bergen op Zoom	503	13,2	7.068	15,9
Breda	1.182	30,9	17.424	39,2
Etten-Leur	251	6,6	3.126	7,0
Halderberge	197	5,2	796	1,8
Moerdijk	228	6,0	1.978	4,4
Oosterhout	329	8,6	3.643	8,2
Roosendaal	542	14,2	7.581	17,0
Rucphen	155	4,1	421	0,9
Steenbergen	149	3,9	685	1,5
Woensdrecht	147	3,8	535	1,2
Zundert	138	3,6	1.223	2,7
West-Brabant	3.821	100,0	44.480	100,0

Bron: Vestigingenregister West-Brabant; SES West-Brabant

Breda speelt op meerdere terreinen eerste viool

Breda speelt in alle onderscheiden segmenten binnen de zorg economie een belangrijke rol. Het meest dominant is de positie van Breda binnen R&D (werkgelegenheidsaandeel van 91,9%). Ook binnen de industrie (47,2%), groothandel (53,0%) en intramurale zorg (52,0%) scoort Breda bovengemiddeld. Het aandeel van Breda is het kleinst binnen wellness/sport (28,8%). Bergen op Zoom is relatief sterk vertegenwoordigd binnen de gezondheidszorg (22,6%) en de intramurale zorg (17,8%). Roosendaal heeft vooral een sterke positie binnen de industrie (21,2%).

Tabel 6: aandeel gemeenten per zorgsegment in procenten (2005)

Gemeente	Productie	Groothandel	Detailhandel	R&D	Intramurale zorg	Gezondheidszorg	Welzijnszorg	Wellness/sport	Totaal
Bergen op Zoom	14,1	4,3	13,3	0,6	17,8	22,6	14,9	12,9	15,9
Breda	47,2	53,0	34,7	91,9	52,0	34,3	35,3	28,8	39,2
Etten-Leur	4,4	25,3	6,5	0,0	5,3	11,9	5,5	7,5	7,0
Halderberge	0,4	3,5	4,8	0,0	0,0	3,5	1,4	5,0	1,8
Moerdijk	2,3	0,8	4,1	0,0	0,0	2,7	6,8	6,0	4,4
Oosterhout	8,7	2,2	10,6	2,2	7,0	6,3	9,4	8,7	8,2
Roosendaal	21,2	7,8	16,9	4,5	16,0	11,9	19,7	15,0	17,0
Rucphen	0,3	1,7	1,6	0,8	0,0	1,5	0,7	4,2	0,9
Steenbergen	0,5	0,1	1,6	0,0	0,0	1,9	1,9	3,9	1,5
Woensdrecht	0,7	1,2	2,5	0,0	0,0	1,8	1,1	3,8	1,2
Zundert	0,1	0,0	3,3	0,0	2,0	1,7	3,4	4,2	2,7
West-Brabant	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Bron: Vestigingenregister West-Brabant; SES West-Brabant

Conclusies

- Samen met de industrie is de zorg economie de grootste werkgever in West-Brabant, goed voor een werkgelegenheid van circa 48.000 tot 53.000 arbeidsplaatsen ofwel 19% tot 22% van de totale regionale werkgelegenheid. Bovendien vormt de zorg economie een belangrijke groeisector in West-Brabant. Zorg economie is daarmee één van de belangrijkste economische pijlers van West-Brabant, nu en in de toekomst.
- Sterke groeimarkten in West-Brabant zijn vooral de gezondheids- en welzijnszorg, wellness en sport en de zorggerelateerde groothandel.

- **Veruit het grootste deel van de zorggerelateerde werkgelegenheid in West-Brabant (ruim 70%) is geconcentreerd in Breda, Roosendaal en Bergen op Zoom. Etten-Leur en Oosterhout nemen samen de helft van de overige werkgelegenheid in de West-Brabantse zorgeconomie voor hun rekening.**

2. RELEVANTE TRENDS VOOR ZORGECONOMIE

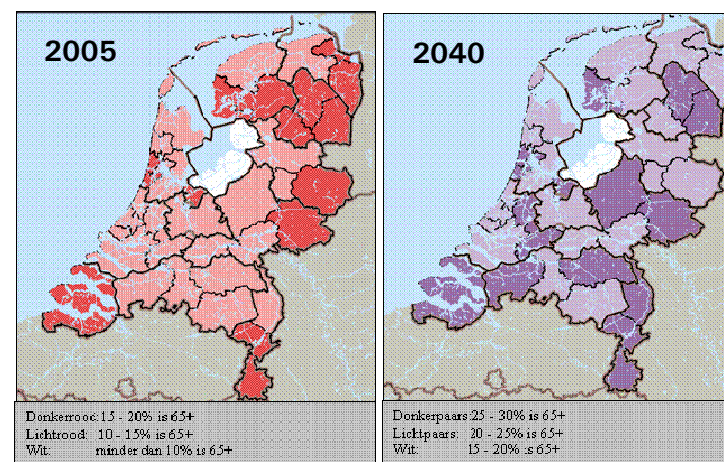
Verdubbeling van de ouderen, West-Brabant vergrijst bovengemiddeld sterk

Nederland vergrijst. In heel Nederland groeit het aantal ouderen van 2,3 nu naar 4,1 miljoen ouderen in 2040. De belangrijkste oorzaken hiervan zijn het steeds ouder worden van de mensen die tijdens de naoorlogse geboortegolf geboren zijn en een toename van de gemiddelde levensverwachting van mensen. Daarnaast daalt het aantal kinderen per gezin waardoor het aantal jongeren afneemt. Overigens neemt de vergrijzing vooral tussen 2010 en 2030 toe.

De vergrijzing vindt niet gelijkmatig over Nederland plaats. Uit prognoses van Primos blijkt dat de vergrijzing in de West-Brabant bovengemiddeld sterk zal zijn (zie figuur 1). In 2005 ligt het aandeel 65-plussers in West-Brabant rond het Nederlands gemiddelde van (tussen 15% en 20%). In 2040 zal dit zijn toegenomen tot een 'range' van 25% tot 30% en daarmee scoort de regio voor Nederlandse begrippen bovengemiddeld.

Ouderen van nu zijn niet vergelijkbaar met ouderen van de toekomst. Net zoals ouderen van nu totaal anders leven dan ouderen twintig jaar geleden. De toekomstige ouderen zijn vooral vitaler en hebben gemiddeld genomen veel meer te besteden³. Daarbij is het onderscheid tussen de derde en vierde levensfase van belang: ouderen in de derde levensfase zijn gestopt met werken maar zijn gezond, actief en initiatiefrijk. Ouderen in de vierde levensfase kampen met chronische gezondheidsproblemen en hebben hulp nodig, soms intensief.

Figuur 1: West-Brabant vergrijst relatief sterk

Bron: Primus Prognose, 2005, bewerking Stec Groep

Dit betekent een toenemende vraag naar zorg en voorzieningen voor ouderen.

³ Men spreekt wel van WHOP's: whealthy healthy older people.

Meer verhuizingen van senioren naar West-Brabant?

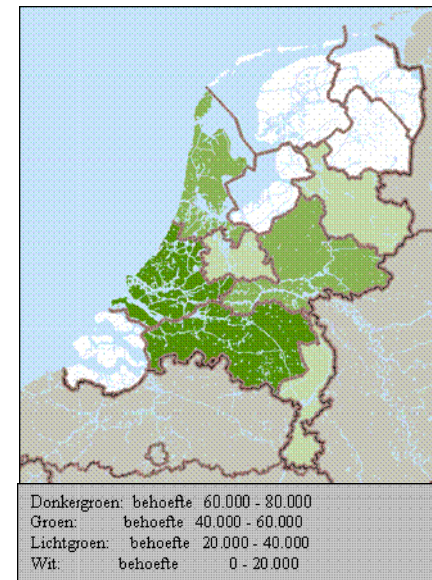
In welke mate kan dit ook een sterke bovenregionale verhuisdynamiek van ouderen betekenen? In sommige regio's vestigen zich relatief veel ouderen uit andere regio's. Het Drenthenieren is een landelijk begrip geworden. Zeeland profileert zich als het Florida van Nederland en de Veluwe is van oudsher een regio die bekend staat als aantrekkelijk voor ouderen. Kan worden verwacht dat deze verhuisdynamiek sterker wordt? En liggen hier ook kansen voor West-Brabant? Bijvoorbeeld door gebruik te maken van de ruimtelijke kwaliteiten die de Brabantse Wal biedt?

Dat is de vraag. Uit alle onderzoeken tot nu toe blijkt dat complexen die zich wat meer op (vitale) ouderen richten op maximaal 10% mogen rekenen als het gaat om bewoners van buiten de eigen regio. Het overgrote deel van de bewoners van deze complexen is afkomstig uit dezelfde stad of regio. De lage verhuisgeneidheid van de senioren is hiervan de oorzaak. Het merendeel van de senioren verhuist in de eigen regio, stad of zelfs wijk. De vertrouwdheid van de wijk en de familie- en vriendschapsrelaties zijn hiervoor de belangrijkste redenen. Ook gezien de afnemende gezondheid is dit vaak een voor de hand liggende keus: senioren blijven zo dichtbij mensen waar ze later beroep op willen doen. De trek naar andere regio's, die misschien op zichzelf heel aantrekkelijk kan zijn, wordt hierdoor sterk geremd.

Is een seniorenstad haalbaar en wat voegt dit toe?

Er wordt de laatste tijd veel gesproken over de zilveren stad of de seniorenstad. Het concept is overgewaaid uit de VS waar senioren enclaves al echt bestaan. In een seniorenstad wonen doorgaans alleen ouderen en zijn medische en recreatieve voorzieningen helemaal op de woonwensen van ouderen toegesneden. Een beroemd voorbeeld is Sun City in Arizona. Aan het concept zilveren stad zitten wel de nodige haken en ogen. Er bestaan grote twijfels of het wel in de Nederlandse volksaard past om als ouderen geconcentreerd in enclaves te wonen. De voordelen van veiligheid, een hoger voorzieningenniveau, contacten met gelijkgestemden en een regio met aantrekkelijk woonklimaat wegen voor veel ouderen niet op tegen het idee 'tussen de

Figuur 2: behoefte nultreden en zorgwoningen tot 2015

Bron: VROM (2003)

oudjes te zitten'. Veruit de meeste ouderen kiezen liever voor een oplossing die uitdrukking geeft aan de eigen identiteit, in de buurt van familie en vrienden.

Onduidelijk is hoeveel ouderen in Nederland wel interesse hebben om in een seniorenstad te gaan wonen. Uit onderzoek van INBO (2003) blijkt dat 1% tot 5% van de ouderen hier oren naar heeft. Dit zijn lage percentages. Het is echter niet uit te sluiten dat – bijvoorbeeld in West-Brabant - een heel aantrekkelijk, vernieuwend aanbod ontwikkeld kan worden waarvoor senioren bereid zijn over een grote afstand te verhuizen.

Kansen voor West-Brabant:

- omvangrijke, groeiende doelgroep die behoefte heeft aan zorgproducten en diensten;
- met nieuwe woonzorg-concepten kunnen ouderen van elders worden aan aangetrokken;
- zilveren stad om ouderen van elders aan te trekken.

Druk op de arbeidsmarkt neemt toe: biedt dit kansen voor West-Brabant?

Technologische ontwikkelingen leiden tot een toenemende vraag naar zorg

In de gezondheidszorg vinden voortdurend nieuwe technologische ontwikkelingen plaats. Bovendien stimuleert de overheid de ontwikkeling en toepassing van innovatieve producten en processen door middel van diverse stimuleringsregelingen. Goede voorbeelden hiervan zijn de diverse innovatieve ICT toepassingen in de zorg, waarmee onder meer informatie-uitwisseling kan worden gestroomlijnd. Innovaties in de zorgsector leiden tot een toenemende vraag naar zorg. Enerzijds omdat innovaties bijdragen aan kostenbesparingen waardoor behandelingen bereikbaar worden voor bredere doelgroepen. Anderzijds groeit de vraag naar zorg doordat met nieuwe methodieken ziektes kunnen worden behandeld waarvoor eerder geen effectieve behandelingen mogelijk waren.

Dreigend tekort aan opgeleid personeel in de zorg

Door de toenemende vergrijzing en de stagnerende bevolking ('dubbele vergrijzing') ontstaat een grotere druk op de arbeidsmarkt. De potentiële beroepsbevolking in Nederland stagneert omstreeks 2010 op 10,25 miljoen inwoners. Na 2020 zet zich zelfs een daling in.

De druk op de arbeidsmarkt zal dus in alle regio's toenemen. De beschikbaarheid van voldoende gekwalificeerd zorgpersoneel wordt in toenemende mate een belangrijke vestigingsplaatsfactor voor zorgaanbieders en is bovendien bepalend voor de kwaliteit van het zorgaanbod in de regio, nu maar vooral ook in de nabije toekomst. Hier liggen voor West-Brabant mogelijkheden om zich als regio te profileren. Voorwaarde is wel dat voldoende opleidings- en omscholingsmogelijkheden worden geboden om potentiële werknemers in West-Brabant voor te bereiden op een baan in de zorg. Verder zal gekeken moeten worden hoe de arbeidsparticipatie van bepaalde doelgroepen (vrouwen, allochtonen) vergroot kan worden. Bovendien groeit als gevolg van het toenemende gebruik van technologie in de zorg, de behoefte aan hoger opgeleid personeel, hier dient dus adequaat op ingespeeld te worden.

Kans(en) voor West-Brabant:

- voorsorteren op dreigend tekort aan personeel in de zorg door (om)scholing van potentiële werknemers en promotie van zorgberoepen.

Schaalvergroting en meer ruimte voor marktinitiatieven

Stimulering van meer marktwerking in de zorgsector door de overheid

Met diverse beleidsmaatregelen en veranderingen in de wetgeving wil de Rijksoverheid de marktwerking en daarmee de kwaliteit van de gezondheidszorg verder stimuleren. Een voorbeeld hiervan is de Wet Marktordening Gezondheidszorg, die ruimte biedt voor tariefonderhandelingen tussen verzekeraar en zorginstelling. Een ander voorbeeld is de Wet Toelating Zorginstellingen (WTZ), die nieuwbouw en verbouw van zorginstellingen eenvoudiger maakt. Gevolgen hiervan zijn ondermeer een toenemende schaalvergroting in de zorg door onder andere fusies van zorgverzekeringen en thuiszorginstellingen. Deze schaalvergroting leidt tot een toenemende behoefte naar efficiëntere processen, ICT speelt hierbij een cruciale rol. Bovendien leidt schaalvergroting in de zorg tot nieuwe vestigingsdynamiek onder meer door de mogelijkheid om back and front office van elkaar te scheiden.

Ook ziekenhuizen opereren meer en meer in de marktomgeving. Binnen Nederland is al een trend zichtbaar van concentratie en specialisatie, ziekenhuizen fuseren en specialiseren om goed bestand te zijn tegen een

steeds meer door marktwerking gedomineerde omgeving. Ziekenhuizen gaan hun interne activiteiten bovendien steeds efficiënter organiseren – bijvoorbeeld door splitsing van planbare, acute en chronische zorg - , ze maken een slag naar 'lean and mean' zijn. Om dit goed vol te houden zijn nieuwe technieken en innovaties van groot belang. Ook wordt steeds meer nagedacht over profilering en uitbouw van sterke punten om klanten binnen te halen, er ontstaan ook 'rankings' van ziekenhuizen die scores, prestaties en specialismen transparant maken. Anderzijds zullen taken waar mogelijk steeds meer uitbesteed worden. Op termijn ontstaan in Nederland wellicht ketens van ziekenhuizen – al dan niet in buitenlandse handen - zoals in Duitsland al zichtbaar is. De schaalvergroting van ziekenhuizen betekent wel dat de regionale binding bij het inkopen van diensten (hoe groter de inkoper, hoe meer 'bargaining power'!) en goederen steeds minder van belang wordt, men opereert meer en meer op internationale schaal.

Met de Wet Maatschappelijke Ontwikkeling worden gemeenten wel weer dominant

Het onderscheid tussen volksgezondheid en gezondheidszorg is relevant om de rollen van de overheid goed te duiden. Met de nieuwe zorgverzekeringswet en de AWBZ is een systeem geïntroduceerd dat de overheid op afstand zet en meer ruimte laat voor marktwerking. Door de Wet Maatschappelijke Ondersteuning is de rol van de overheid (vooral gemeenten) ten aanzien van volksgezondheid echter weer versterkt.

Veranderende vraag naar zorgproducten

In toenemende mate verschuift de traditionele scheiding tussen verschillende zorgdomeinen, gecombineerd met een verre gaande verschuiving van intramurale naar extramurale zorg. Ouderen en andere zorgvragers willen steeds langer thuis blijven wonen en dit wordt gestimuleerd door overheden. Dat leidt tot een veranderende vraag naar zorgproducten. Zorgaanbieders zien zich hierdoor in toenemende mate genoodzaakt met elkaar samen te werken aan productontwikkeling. Toenemende en complexer wordende samenwerkingsverbanden vragen eveneens om organisatorische innovaties. Technologische ontwikkelingen, onder meer op het gebied van ICT, versterken en ondersteunen deze trend.

Kans(en) voor West-Brabant:

- vergroten van aantrekkelijkheid van het vestigingsklimaat voor zorggerelateerde instellingen en bedrijven door samenwerking en clustervorming te stimuleren (synergie).

Zorg, wellness en recreatie

Zelfstandiger en kritischer patiënten en consumenten

Patiënten en consumenten worden in toenemende mate mondiger en kritischer, mede als gevolg van de beschikbaarheid van specialistische informatie via het Internet. Bovendien zijn vooral ouderen (een belangrijke groep zorgvragers) steeds kapitaalkrachtiger en hebben zij de beschikking over meer financiële middelen om aan zorg uit te geven. Dit leidt tot een kritischere houding ten opzichte van snelheid en kwaliteit van de zorg. Patiënten en consumenten zullen in toenemende mate zelf bepalen waar zij de zorg vandaan willen halen, waarbij zij zich naast de eigen regio eveneens op andere regio's (en het buitenland) zullen richten. De marktbasis voor ondermeer privé-klinieken (korte wachtlijsten, persoonlijke benadering) groeit. Concurrentie tussen zorgaanbieders zal hierdoor verder toenemen.

De Brabantse wal kansen voor wellness en toerisme

Langs de grens van West-Brabant met Zeeland en Vlaanderen ligt een opvallend landschap: De Brabantse Wal. De hoge met bos bedekte zandgronden gaan hier over in de lager gelegen zeekleipolders. Het meest opvallend is de steilrand, een monument van aardkundige waarde. De steilrand slingert van Ossendrecht langs Hoogerheide, Woensdrecht en Bergen op Zoom tot

Gezondheid als life style

Er is een toenemende vraag naar toeristische en recreatieve voorzieningen in combinatie met health, sport en beauty. Het gaat hierbij om voorzieningen als voorzieningen variërend van health centers (sauna, massage) tot sportcenters waar onder begeleiding van een personal trainer aan conditie en techniek gewerkt kan worden. Bovendien is zorggerelateerde sport (fitness, preventie) en wellness nu al goed voor circa 3.000 arbeidsplaatsen in West-Brabant. Echt stuwende (bovenregionaal) trekkende voorzieningen ontbreken op dit moment. Er ligt een uitdaging om deze markt in West-Brabant verder uit te bouwen.

Luxe zorgvoorzieningen voor revalidatie en herstel

Naast health- en wellnessparken ontstaat er een toenemende vraag naar meer luxe zorgvoorzieningen in een aantrekkelijke omgeving waar patiënten kunnen revalideren en/of herstellen van een medische ingreep en tegelijkertijd de zorg kunnen krijgen die hiervoor nodig is. De Brabantse Wal met haar ruimtelijke kwaliteiten (rust, ruimte, natuur) biedt bijvoorbeeld een ideale vestigingsplaats voor dit nieuwe type verblijfsrecreatie.

Toename wellnessvakanties volgens touroperator Kuoni

Het massatoerisme van de toekomst zal volgens de touroperator Kuoni groter, goedkoper en spectaculairder zijn en zich meer concentreren op 'Hyper holiday hubs', ultramoderne rust- en recreatiecentra met alle faciliteiten onder één dak. Dat voorspelt een in opdracht van Kuoni uitgevoerde trendstudie over de toekomst van 'leisure travel'.

Het massatoerisme van de toekomst zal groter, goedkoper en spectaculairder zijn en zich meer concentreren op zogenaamd "Hyper holiday hubs": ultramoderne rust- en recreatiecentra voor de moderne reiziger, met alle faciliteiten onder een dak.

Contrasterend met de ontwikkeling van deze "mega hubs" is de ontwikkeling van nieuwe niches ('nouveaux niches') met reizigers die op zoek zijn naar een meer natuurlijke, realistische, vriendelijke, duurzame, sociale en gezonde reiservaring. Deze reizigers zijn op zoek naar meer comfort en zorg tijdens vakantie. Deze reiziger laat zich liever verwennen in een beschermde, gezellige en warme omgeving, waarin hij of zij zich thuis voelt. En dit hoeft niet altijd in een verafgelegen, exotisch oord te zijn.

Tegelijkertijd zullen de 'Wellness' vakanties in vraag gaan toenemen en zich minder richten op de hardware - zwembaden, sauna, fitnessruimtes etc. - maar meer op software, bijvoorbeeld de emotionele zorg en aandacht die zij aan reizigers kunnen geven. Luxe zal op een nieuwe wijze worden gedefinieerd: een betere kwaliteit van leven door meer rust, meer ruimte en meer tijd voor het individu en zijn familie. Op een plek die vertrouwd aanvoelt.

Bron: persbericht Kuoni, 14 maart 2006.

Kans(en) voor West-Brabant:

- uitbouwen toeristisch en recreatief potentieel van West-Brabant (Brabantse Wal!) in combinatie met zorg en wellness;
- aantrekken van zorgbestedingen uit andere regio's door aanbieden van aantrekkelijke, en kwalitatief concurrerende zorgconcepten.

Conclusies

Ontwikkelingen in de gezondheids- en welzijnszorg en daaraan gerelateerde sectoren bieden nieuwe perspectieven voor economische ontwikkeling in West-Brabant:

- het verankeren van bestaande zorggerelateerde bedrijvigheid en het stimuleren van efficiëntere vormen van samenwerking, (gezamenlijke) innovatie en product- en conceptontwikkeling;
- het aantrekken van nieuwe bedrijvigheid binnen zorgeconomie, door het creëren van een aantrekkelijk vestigingsklimaat, aanjagen van initiatieven en actieve regiomarketing gericht op specifieke doelgroepen;
- het aantrekken van zorgbestedingen uit andere regio's door het bestaande toeristisch en recreatieve potentieel van West-Brabant (de Brabantse Wal!) uit te bouwen in combinatie met zorg en wellness en aantrekkelijke zorgconcepten (privé-klinieken, behandelmethodes, woonconcepten, et cetera) aan te bieden.
- Verder liggen er kansen om zorgbestedingen vanuit andere regio's aan te trekken door de kwaliteit van het zorgaanbod in West-Brabant te verbeteren (bijvoorbeeld door intensievere samenwerking, ketenintegratie, vernieuwende zorgconcepten gericht op preventie, terugdringen van wachtlijsten, et cetera)

 BIJLAGE B

INITIATIEVEN ROND ZORGECONOMIE IN WEST-BRABANT

Beleid

Zorgrapport Noord-Brabant 2006

Het Zorgrapport Noord-Brabant 2006 is in opdracht van de provincie Noord Brabant samengesteld. Het biedt een overzicht van de gezondheidszorg in Noord-Brabant. Het belicht de actuele situatie en de ontwikkelingen in de curatieve zorg, de ouderenzorg, de gehandicaptenzorg, de GGz en maatschappelijke opvang en de jeugdzorg. Dit alles tegen de achtergrond van demografische ontwikkelingen, ontwikkelingen in de gezondheidszorg en in wet- en regelgeving. Het rapport signaleert, duidt en stelt vragen. Vragen over een oplopende zorgvraag van een vergrijzende bevolking, over nieuwe woon- en welzijnsarrangementen, over voorzieningen die verstopt zitten en over de gezondheid van de Brabantse bevolking. En het zorgrapport waardeert: al met al lijkt de Brabantse zorg anno 2006 behoorlijk op peil. Het gaat echter niet in op de stuwende kansen die de groeiende vraag biedt voor de economie in (West-Brabant). Het zorgrapport is te bestellen via PON en kost 25 euro.

Zorgeconomie, thema in Economisch impulsnota gemeente Breda

Breda wil een krachtige impuls geven aan de stedelijke economie en heeft hiertoe een economische impulsnota 2006-2010 opgesteld. Een van de actiepunten binnen het programma is het ontwikkelen van een accountfunctie voor de zorgeconomie, specifiek gericht op de ondersteuning van commerciële ontwikkelingen op dit vlak. Hierbij kan gedacht worden aan het stimuleren van samenwerking tussen zorgaanbieders, de ontwikkeling van innovatieve zorgproducten en optimalisatie van de zorgketen. Het is de bedoeling dat deze actie in de periode 2006-2009 verder gestalte wordt gegeven.

Indirect liggen er overigens in het actieprogramma nog een aantal andere aanknopingspunten om zorgeconomie een extra impuls te geven:

- het toeristische actieplan biedt mogelijk aanknopingspunten voor de ontwikkeling van nieuwe producten op het gebied van zorgtoerisme, senioren toerisme, etc;

- de ontwikkelingsvisie breedband biedt mogelijk aanknopingspunten voor het ontsluiten van zorgaanbieders in de gemeente. Breedband is een belangrijke randvoorwaarde voor verdere verbetering van de kwaliteit van het zorgaanbod. Denk daarbij aan bijvoorbeeld het elektronisch patiënten dossier, domotica oplossingen, internetconsulten van specialisten, etc;
- Kennisindustrie en het project Stagebank bieden aanknopingspunten voor de koppeling van zorgonderwijs en zorginstellingen. Zorgonderwijs zet steeds meer in op competentie gericht onderwijs door werkend leren. In de praktijk blijken onderwijsinstellingen en zorgaanbieders elkaar niet altijd even eenvoudig te kunnen vinden. Voorgestelde projecten van de gemeente Breda kunnen hier mogelijk een bijdrage aan leveren.

Human Health: gericht op versterking van medisch, technologisch en farmaceutisch sector in Brabant

Het programma Human Health is geïnitieerd door de Brabantse Ontwikkelings Maatschappij (BOM) om de regionale bedrijvigheid op medisch technologisch en farmaceutisch gebied te versterken. Voorbeelden van Brabantse bedrijven in deze sectoren zijn onder meer Organon (Oss) en Amgen (Breda). Het project is gericht op het creëren van 'new business development' via clusterprojecten in de regio Noord-Brabant, Limburg en Vlaanderen. In het kader van Human Health werkt de BOM op dit moment aan de ontwikkeling van een matchmakingmodule, een database geschikt voor partnerssearch. Deze module is binnenkort op de website van het programma Human Health beschikbaar.

Instituut voor advies, onderzoek en ontwikkeling in Noord Brabant

Het PON Instituut voor advies, onderzoek en ontwikkeling in Noord-Brabant is onafhankelijk instituut dat werkt aan onderzoeks-, ontwikkelings- en adviestrajecten op sociaal terrein. Belangrijkste financier en opdrachtgever van het instituut is de provincie Noord-Brabant, maar ook andere overheden, organisaties en instellingen weten het PON steeds beter te vinden. Een van de velden waarop het PON actief is, is het thema "vermaatschappelijking". Binnen dit thema zijn afgelopen jaren diverse zorggerelateerde onderzoeken verricht. Enkele voorbeelden hiervan zijn:

- Zorgrapport Noord-Brabant 2006: feiten, cijfers en ontwikkelingen;
- Openbare Geestelijke Gezondheidszorg (OGGZ) en gemeenten;
- Een eigen huis: ervaringen van mensen met verstandelijke beperkingen of psychiatrische problemen met zelfstandig wonen en deelname aan de samenleving;

- De zorg gaat door! : Handleiding voor verpleeg- en verzorgingshuizen.

Innovatie en zorg

Gezondheidszorg en senioreneconomie speerpunt in Innovatieprogramma Brabant

De BOM werkt op dit moment in opdracht van de provincie Noord Brabant aan de uitvoering van het Innovatieprogramma Brabant (IAB). In totaal beschikt dit stimuleringsprogramma over een budget van 6 miljoen euro. Met dit geld kunnen tot medio 2008 vernieuwende projecten worden uitgevoerd op het gebied van gezondheidszorg en senioreneconomie. Drie thema's staan centraal:

- Care: het ontwikkelen van oplossingen voor belangrijke zorgthema's waaronder palliatieve zorg;
- Cure: innovatie en medische technologie;
- Preventie: ervoor zorgen dat ouderen langer en gezond een zelfstandig en actief leven leiden.

Belangrijk uitgangspunt is diverse Brabantse zorgpartijen bijeen te brengen die elkaar tot nog toe niet of onvoldoende weten te vinden. Het gaat daarbij om zowel marktpartijen als zorginstellingen en maatschappelijke organisaties. Bron: BOM Bulletin, augustus 2006

Patiëntendossiers online in West-Brabant

Vanaf donderdag 16 november kunnen huisartsen in West-Brabant tijdens hun diensten online patiënten dossiers inzien. In totaal gaat het om 35 huisartsen die ruim 100.000 dossiers kunnen bekijken. Een eerdere proef hiermee in Etten-Leur verliep succesvol. De huisartsen verwachten dat de dossierinzage tot een verbetering van de kwaliteit van zorg zal leiden. Vooral omdat de huisartsen de online dossiers voortaan ook tijdens hun diensten op de huisartsenposten in kunnen zien. Daarnaast is met de online-dossiers een betere medicatiebewaking mogelijk. Het is de bedoeling dat in de loop van 2007 alle 290 huisartsen in de regio van de faciliteit gebruik kunnen maken. Zij kunnen dan 680.000 dossiers bekijken. Bron: Automatiserings Gids, 14 november 2006

Eerste logeershuis voor mantelzorgers in de gemeente Zundert

Midden tussen het groen, in het Brabantse Rijsbergen, ligt De Boshoeve. Het hoofdgebouw van De Boshoeve is een logeershuis voor groepen mensen die samen willen genieten van rust en nieuwe inspiratie. Daaromheen

ligt de stiltetuin met verwamde blokhutten. De Boshoeve heeft ook een meditatieruimte en de gelegenheid om naar believen deel te nemen aan workshops en andere activiteiten.

De Boshoeve is het eerste logeershuis voor mantelzorgers in Nederland. Daarnaast biedt De Boshoeve volop ruimte voor organisaties, bedrijven en overheidsinstellingen om activiteiten te organiseren.

De Boshoeve biedt tal van mogelijkheden: een groep mantelzorgers die een weekje of weekend rust zoeken; mensen die willen werken aan de verwerking van een verlies; cursisten die een meditatieweekend willen organiseren, senioren die zich voorbereiden op hun pensioen; een groep kunstenaars in spé die een weekend hard willen werken aan hun techniek, maar ook training voor onder andere vrijwillige thuiszorgers.

Zorg, toerisme en wellness

Bad Gertrudis Bergen op Zoom

Doelstelling van het project is het verbreden van het product "kuurtoerisme" door op basis van de verscheidene zoetwaterbronnen in Bergen op Zoom een optimale koppeling te maken met andere naburige toeristische projecten zoals o.a. de Brabantse Wal en verscheidene wandel- fietsroutes in de regio. Dit project is ondermeer gefinancierd met REAP gelden. Het Regionaal Actieprogramma (REAP) West-Brabant is een stimuleringsprogramma van overheid en bedrijfsleven om via praktijkprojecten de werkgelegenheid in de regio te verbeteren en de concurrentiekracht van bedrijven te versterken.

Hotels profiteren van wellness-trend

De Nederlandse hotelbranche maakt goede tijden door. Onder meer dankzij de trend naar meer wellness-faciliteiten stegen de bezettingsgraad en de gemiddelde bestedingen per hotelkamer. Dat blijkt uit een rapport van Horwath Consulting, dat dinsdagmiddag wordt gepresenteerd in Amsterdam. "Sinds 2003 ging het minder met de economie en dus ook met de hotelbranche, die trend is nu gekeerd", zegt Marco van Bruggen van de adviesonderneming. "Hotelmanagers zijn erg te spreken over de invloed van wellnessfaciliteiten op de rendabiliteit. Het loont om te investeren in sauna's, fitnessapparaten, beautycentra, zwembaden of zelfs een complete spa".

Bron: www.zakenreisnieuws.nl

De Bavelse Berg, aantrekkelijke locatie voor wellness en zorg in Breda

De gemeente Breda werkt op dit moment in samenwerking met diverse marktpartijen aan de ontwikkeling van de Bavelse Berg, een voormalige vuilstortplaats die wordt getransformeerd tot een evenementenlocatie waar ruimte komt voor leisure en recreatie. Binnen dit project liggen kansrijke aanknopingspunten voor de ontwikkeling van enkele wellness-faciliteiten in relatie tot zorg (sauna, beauty, health, preventie, etc.). De gemeente Breda inventariseert de mogelijkheden hiervoor en heeft de ambitie komende jaren minimaal twee grote wellness-bedrijven aan de stad te binden. De gemeente beschouwt de Bavelse Berg als een aantrekkelijke en kansrijke locatie voor dit type voorzieningen.

Onderwijs en arbeidsmarkt

Onderwijsinstellingen met opleidingen op het gebied van zorg en welzijn

De Avans Hogeschool is een kennisinstituut voor hoger onderwijs in Brabant en heeft vestigingen in Breda, 's-Hertogenbosch en Tilburg. De volgende opleidingen op het gebied van zorg en welzijn worden aangeboden op de Avans Hogeschool in Breda:

- Fysiotherapie;
- Management in de Zorg;
- Verpleegkunde;
- Sociaal Werk;
- Biologie en Medisch Laboratoriumonderzoek.

ROC West-Brabant omvat acht Colleges die VMBO/ MBO-onderwijs aanbieden in West-Brabant. Het ROC telt 26.000 studenten en ruim 2.200 personeelsleden. Er zijn steeds meer mensen nodig in de gezondheidszorg. Op de afdeling verzorging en verpleging worden mensen opgeleid voor het beroep van zorg hulp, helpende, verzorgende of verpleegkundige. Na de opleiding zijn ze breed inzetbaar in verschillende soorten zorgsettings. Dit biedt tevens veel arbeidsmogelijkheden. Verzorging en verpleging hebben verschillende opleidingen:

Zorghulp, Helpende, Voedingsassistente, Verzorgende/Verzorgende Individuele Gezondheidszorg, Verpleegkundige of Praktijkopleider.

Er zijn twee verschillende leerwegen, BOL en BBL: Bij de beroepsopleidende leerweg (BOL) wordt leren binnen de school gecombineerd (ongeveer 60%) met leren op een beroepspraktijkvormingplaats (ongeveer 40%). Bij de beroepsbegeleidende leerweg (BBL) geldt een combinatie van praktijk (ongeveer 70% van de opleiding) en school (ongeveer 30%). Er is een nauwe samenwerking met de zorginstellingen om de beroepscompetenties aan te leren.

NHTV: Hogeschool voor Toerisme, kenniscluster voor Zorgtoerisme en Wellness

NHTV internationale hogeschool Breda biedt een totaalpakket aan opleidingen en leerroutes op het gebied van toerisme, hospitality, entertainment en mobiliteit. De hogeschool leidt jonge mensen op tot zelfstandige professionals in een internationale context. Daarnaast is het de ambitie van NHTV een inspirerend kenniscentrum te zijn op genoemde vakgebieden. De NVTH ondersteunt bedrijven en instellingen bij onafhankelijk onderzoek of advies op het gebied van genoemde thema's. Bovendien participeren studenten vanaf het eerste leerjaar in de beroepspraktijk door leerbedrijven en projectopdrachten. De NVTH vormt een aantrekkelijk kenniscluster dat kan worden ingezet om bijvoorbeeld de kansen die de markt van zorgtoerisme en wellness voor West-Brabant verder uit te werken.

Coach & Care: een nieuw cluster van onderwijs, zorg en wonen in Breda

De gemeente Breda werkt op dit moment, samen met Ballast Nedam, Woonstichting Singelveste en Vesteda aan de ontwikkeling en realisatie van het Coach & Care concept op het Jeka-terrein aan de Claudius Prinsenlaan. Een in Nederland uniek concept waarbij onderwijs, zorg (verpleging) en wonen fysiek aan elkaar worden gekoppeld. In dit concept versterken de verschillende functies elkaar en wordt op deze wijze synergie gecreëerd tussen onder meer gezondheidszorg en onderwijs. Bovendien wordt door bundeling van alle krachten een gezamenlijk gebruik van voorzieningen mogelijk én betaalbaar. Een aantal toekomstige gebruikers van het Coach & Care centrum, zoals Amphia Ziekenhuis, Baronie College, Avans Hogeschool, Kober Groep, Stichting Woonzorg Projecten Breda e.o. heeft aangegeven een dergelijk concept te onderschrijven. Medio 2005 hebben betrokken partijen een intentieverklaring tot herontwikkeling van het terrein ondertekend.

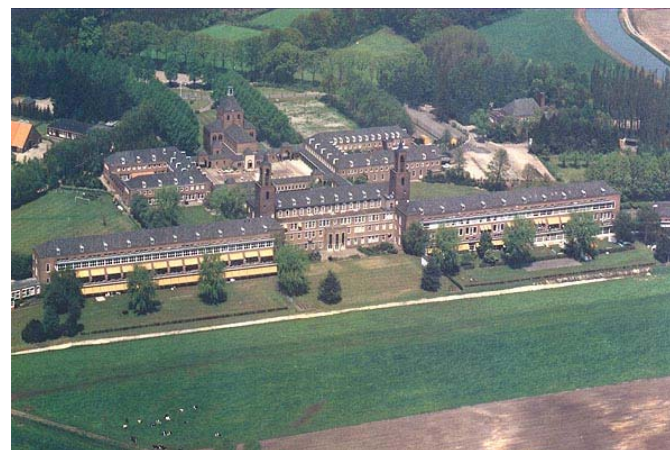
Transvorm en BrabantzorgNet: netwerken voor zorg en welzijn in (West)-Brabant

Op de website van BrabantzorgNet staat veel informatie over werken en leren in de zorg en welzijn. Transvorm werkt voor organisaties in zorg en welzijn op het terrein van arbeidsmarkt en opleiden. Het is een informatiepunt voor werken en opleidingen in zorg en welzijn in Midden-, West- en Noordoost-Brabant. Transvorm informeert en adviseert mensen over instromen, herintreden of een nieuwe werkplek in de zorg of welzijnssector. In samenwerking met instellingen en opleidingsinstituten verzorgt Transvorm diverse loopbaantrajecten, die zoveel mogelijk aansluiten bij ervaring en eerdere opleiding van kandidaten.

Wonen en zorg

Landgoed de Klokkenberg

De Vitalis Zorggroep is gestart met de herontwikkeling van het complex en het landgoed de Klokkenberg in Breda. Vitalis verwacht op het landgoed een woonzorgcomplex te kunnen realiseren dat geheel voldoet aan de nieuwste eisen op het gebied van seniorenhuisvesting met zorg. Dit betekent een gevarieerd aanbod van (huur) woonzorg-appartementen ondersteund door een goede zorginfrastructuur en services waardoor de senioren zelfstandig blijven wonen ook al hebben zij zorg nodig. Zowel de historische architectuur als de karakteristieke landschappelijke context zal gerespecteerd worden. Hierdoor blijven de monumentale waarde evenals de bestemming zorg en wonen met zorg behouden.

Zorgwel Brabant: informatiepunt voor zorg, welzijn en wonen

De website van Zorgwel Brabant biedt informatie over zo'n 10.000 organisaties die actief zijn op gebied van zorg, welzijn en wonen in de provincie Noord-Brabant. Het gaat hierbij om bijvoorbeeld huisartsen, tandartsen, kinderdagverblijven, basisscholen, fysiotherapeuten, thuiszorg en buurthuizen. De site biedt naam- en adresgegevens en links naar de websites, maar ook informatie over de diensten van de organisaties. De gegevens worden jaarlijks actief geactualiseerd. bron: www.zorgwelbrabant.nl

Conclusies

- West-Brabant kent al met al een aantal initiatieven op het gebied van zorgeconomie;
- Projecten zijn vooral gericht op onderwijs en arbeidsmarkt, innovatie, toerisme en wellness, wonen en zorg, et cetera.;
- Deze projecten zijn veelal bottom-up gerealiseerd en kleinschalig en lokaal/regionaal van karakter;
- Een groot aantal initiatieven bevindt zich in de ideeënfase en moet nog concreet worden uitgewerkt;
- Een echte projectorganisatie die zich op regionale schaal inzet om zorgeconomie in West-Brabant tot een succes te maken en kansrijke initiatieven door te ontwikkelen tot levensvatbare projecten ontbreekt vooralsnog.

 BIJLAGE C

GEÏNTERVIEWDE PERSONEN

Naam	Organisatie
Dhr. F. van der Heijden	Area Consult, Breda
Dhr. W. Bonthuis	Area Consult, Breda
Dhr. W.P.F. Rutten	Stichting Huisartsen Laboratorium, Etten-Leur
Dhr. N. Veltman	Gemeente Breda, afdeling toerisme en recreatie
Dhr. C. Budding	Gemeente Breda, afdeling economische zaken
Dhr. H. W. Everts	Golden Tulip Parkhotel (Gertrudisbron), Bergen op Zoom
Dhr. de Boer	OZ Zorgverzekeringen, Breda
Dhr. A. Bloem	Vebego
Dhr. R.J. de Folter	Amphia Ziekenhuis